LUOVA JA OSALLISTAVA SUOMI
KREATIVA DELAKTIGA FINLAND

Luovat alat kehittämistehtävänä

Suuntamerkkejä alueellisille kasvupalveluille

Kirsi Siltanen, Creative and Inclusive Finland
Taideyliopisto 2017

Johdanto

Luovien alojen kehittäminen on kiinnostavassa tilanteessa. Työryhmät istuvat vuoron perään selvittämässä luovien alojen, kulttuurin ja taiteen tulevaisuuden työllisyyden sekä yrittäjyyden näkymiä ja kehittämistarpeita.

Kansalliset Business Finland -palvelut, maakuntien kasvupalvelut sekä kuntien elinvoimapalvelut hakevat nyt sisältöään ja keskinäisiä suhteitaan. Samalla yksityiset palvelut hakevat asemaansa sekä markkinaehtoisena että julkisten palveluiden tuottajana.

Luoville aloille tämä on mahdollisuus koota ja tuottaa uudella tavalla alan tarvitsemat erityispalvelut. Pallot ovat lupaavasti ilmassa.

Valtakunnallinen Luovaa osaamista -toimenpidekokonaisuus on luovien alojen keskeinen kehittämisväline. Siihen kuuluvat Euroopan sosiaalirahastosta rahoitetut hankkeet ja Creative and Inclusive Finland -koordinaatiohanke ovat tuottaneet pitkäjänteisesti tietoa ja ratkaisuja luovien alojen tarpeisiin.

Tähän katsaukseen on koostettu toimintalinjan tuloksia ja kokeiltuja käytäntöjä, mutta myös hankkeissa toimivien ammattilaisten kokemuksia ja näkemyksiä luovien alojen palvelutarpeista. Se tiivistää sekä kokeiltua että hiljaista tietoa siitä, miten kasvupalvelut voivat saada onnistuneen kopin myös luovista aloista.

Tampereella, 22.11.2017

Kirsi Siltanen
Aluekoordinaattori, Creative and Inclusive Finland

Taiteesta luovaan talouteen – toimiala pakenee määritelmiä

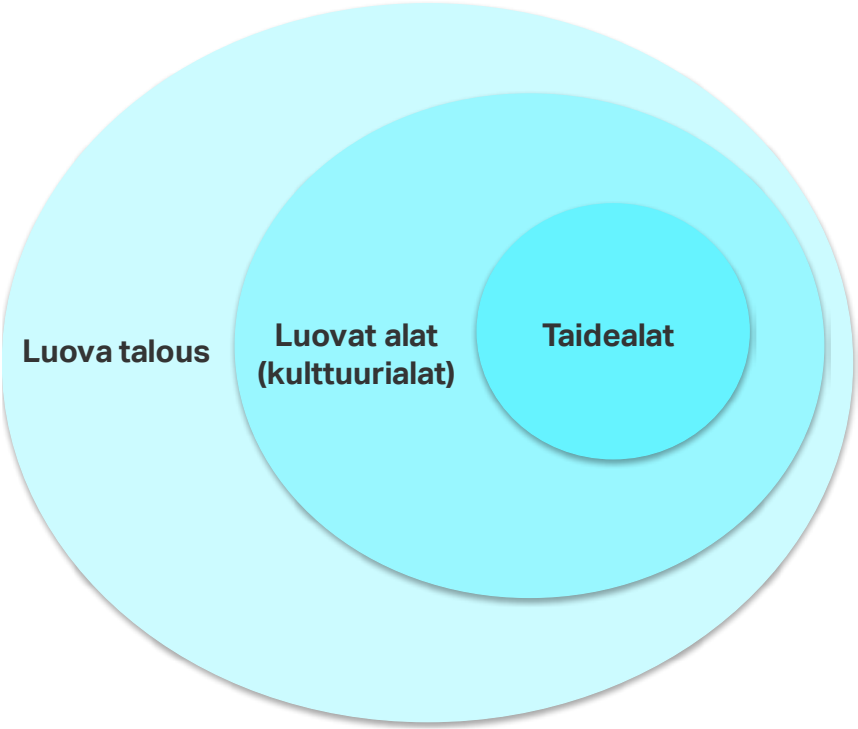

Luovat alat haastavat kehittäjänsä sekä sisällöllisesti että määritelmällisesti. Toimialan rajoja ei usein edes kannata määritellä täsmällisesti, mutta käsitteiden suhteet on hyvä tunnistaa. Taidealat käsittävät kuvataiteen, musiikin ja esittävän taiteen.

Luovat alat (kulttuurialat) kattavat taidealojen lisäksi mm. median, mainonnan, elokuva-alan ja teollisen muotoilun, luovat alat myös pelialan sekä joissakin määritelmissä myös urheilun ja vapaa-ajan.

Luova talous sisältää edellisten lisäksi muiden toimialojen sisällä tapahtuvan luovan osaamisen hyödyntämisen. Se on käsitteenä laajin ja epämääräisin, mutta kuvastaa myös luovan talouden horisontaalista, muut alat läpäisevää luonnetta.

Luovat alat on tilastoissa keskisuuri toimiala

Tilastokeskuksen luokituksessa *luovia aloja* vastaa lähinnä kulttuurialojen tilasto. Se ei sisällä mm. pelialaa.

Kulttuurialojen osuus BKT:n arvonlisäyksestä oli vuonna 2015 enemmän kuin kemianteollisuuden, paperiteollisuuden tai elintarviketeollisuuden eli 2,9 %. Työpaikkoja kulttuurialoilla oli 2015 enemmän kuin puu-, paperi- ja elintarviketeollisuudessa *yhteensä, eli 87 000*. Maailmalla luovat alat kasvavat nopeasti.

Luovan talouden tilastointi on vaikeaa. Se kuitenkin tiedetään, että luovien alojen osaamiseen perustuvien brändien, muotoilun, visuaalisen ilmeen tai vaikkapa elämyksellisyyden osuus muiden toimialojen työllisyyden ja arvonlisän syntymisessä on merkittävä.

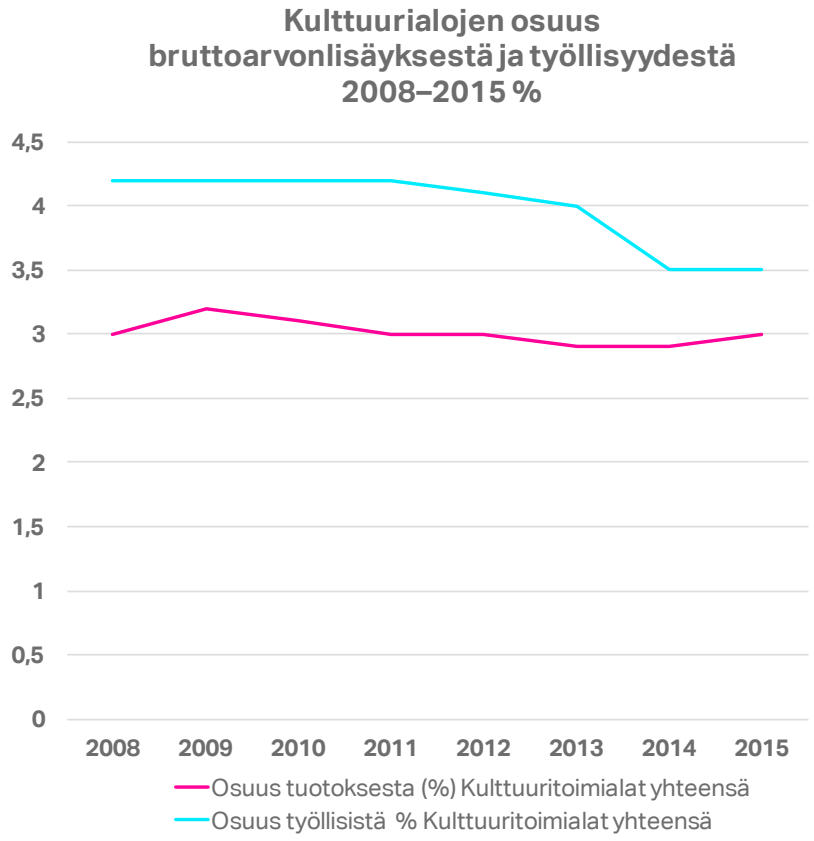

Tilastokeskus: Kulttuurin satelliittitilinpito

Luovaa osaamista – valtakunnalliset ESR-hankkeet

Luovaa osaamista on yksi Suomen Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 -rakennerahasto-ohjelman valtakunnallisista teemoista. Se edistää luovan osaamisen käyttöä eri aloilla ja samalla luovien alojen osaajien ansaintamahdollisuuksia.

HYPE

IPR

HIILINIELU Design Studio

Serious Games

Taide•ART
Taiteilijan ansaintamallit, roolit ja toimeentulo

IRM-Tool

CITYDRIVERS

CULTURE CREATIVE FUND
RAHOITUSOSAAMISTA LUOVILLE ALOILLE

HYVINVOINNIN VÄLITYSTOIMISTO

Luova matka

Kulttuuripalvelut saavutettavaksi matkailijoille – kulttuurimatkailu-reittien kehittäminen

tarinat peliin

Design or Die

TUUNAA TUOTTOA

LicenseUp

Luovan alan yritystä on kehitettävä osana ekosysteemiä

Pieni yritys, suuret mahdollisuudet

Haaste		Ratkaisu
Keskimäärin luovan alan yritys on yksinyrittäjä tai mikroyritys, joka nojaa yksittäisten yksilöiden osaamiseen. Kannattaako sitä kehittää?	»	Luovan alan yritys tarvitsee harvoin valtavaa pääomaa. Yhteiskunnan kannalta yritysten riskit ovat pienet.
Luovien alojen kehittämisnäkymät vaikuttavat kapeilta, kun niitä verrataan tuotannollisiin yrityksiin.	»	Aineettomiin oikeuksiin perustuvan liiketoiminnan skaalaamismahdollisuudet ovat parhaimmillaan rajattomat. Muumit ja Angry Birds ovat tästä tunnetuimmat esimerkit.
Yrityksen on oltava kannattava ja tehdystä työstä on saatava korvaus, mikä tässä on niin vaikeaa?	»	Liiketoiminnan yleiset lainalaisuudet ja niiden kehittäminen eivät poikkea merkittävästi muista aloista. Alalla on kuitenkin erityispiirteitä, joihin kehittämispalveluiden on vastattava.

Luova yritys on osa ekosysteemiä

Haaste		Ratkaisu
Luova yritys on pieni toimija. Myös osaamisala voi olla kapea ja erityinen.	»	Luova talous on ekosysteemitaloutta. Yksittäinen yritys tuottaa usein vain pienen osan kokonaisuudesta. Verkostojen, arvoketjujen ja jakelualustojen tukeminen edellyttää toimialan tuntemusta yrittäjältä ja kehittäjältä.
Luova yritys ei aina osaa myydä tuotettaan suoraan ostajalle, eikä ostaja aina osaa ostaa.	»	Välittäjät ja tuottajat ovat olennainen osa luovien alojen ekosysteemiä. Messut, agentit, promoottorit, tiedotuskeskukset ja muut yhteistyökanavat eivät ole vain markkinoinnin välineitä, vaan kiinteä osa liiketoimintalogiikkaa.
Mitä rajatumpi osaamisala, sitä pienempi on yrityksen mahdollinen markkina.	»	Alueellinen tai kotimainen markkina ei ole aina järkevä lähtökohta pienellekään yritykselle. Luovan alan yrityksen markkinaa, jakelualustoja ja yhteistyökumppaneita täytyy etsiä laajalla katseella, myös ulkomailta.

Pienet avut osaamisen tunnistamisessa ja liiketoimintamallin hiomisessa vievät pitkälle

Haaste		Ratkaisu
Alalle tyypillinen nollasta lähtevän, orgaanisen kasvun tie on pitkä.	»	Pienet, joustavat avut vievät luovan alan yrityksen usein jo pitkälle.
Oman osaamisen esille tuominen on vaikeaa, onpa kyseessä yritys tai työnhakija.	»	Oman osaamisen tunnistamisen ja viestimisen vahvistaminen on luovilla aloilla ensimmäinen askel. Osaamisen arvoa ei osata aina tunnistaa tai hinnoitella oikein.
Aineettomaan arvoon perustuvan tuotteen määrittely ei ole aina helppoa, eikä hinnoittelu suoraviivaista.	»	Hinnoittelun ja ansaintalogiikan toimialakohtainen sparraus ovat olleet hankkeissa toteutettujen valmennusten tärkeintä antia. Ne vaativat luovilla aloilla erityistä osaamista.

Osaamisen laajentaminen vahvistaa yritysideaa

Haaste		Ratkaisu
Luovien alojen yrittäjien sisällöllinen ydinosaaminen on usein hyvällä tasolla, mutta osaamisala voi olla kapea. Sovellettavuus voi vaatia täydentävää osaamista välineistä tai sisällöistä.	»	3D-mallinnuksen täydennyskoulutus on tällä hetkellä selkeä yksittäinen tarve. Mallinnusosaaminen on usein edellytys tarjouksen tai kilpailuehdotuksen jättämiselle. Informaation muotoilu on esimerkki luovan osaamisen uusista tarpeista yhteiskunnassa.
Liiketoimintaosaamisessa, välineosaamisessa ja viestintäosaamisessa on usein puutteita.	»	Tuottamisen ja liiketoimintaosaamisen koulutusten kannattaa olla alalle räätälöityjä eritoten taidealoilla.
Sisältöosaamista voi laajentaa yksilön osaamista täydentämällä tai verkostoa kasvattamalla.	»	Soveltavan taiteen kenttä on monelle taiteilijalle kiinnostava vaihtoehto, ja sen ympärille on rakentunut paljon toimijoita, verkostoja ja koulutusta. Palvelumuotoilun koulutukset ovat relevantti täydennys monen luovan alan toimijan osaamispalettiin.

Aineeton arvo on luovien alojen erityispiirre

Haaste	Ratkaisu
Luovien alojen tuottama arvo on usein aineetonta. Se tuottaa tarpeita arvon tunnistamisen, mittaamisen, suojaamisen ja sopimustekniikan osaamiselle.	Aineetonta arvoa ei ole helppo saada taseeseen, ja yritys näyttää siksi mahdollisuuksiaan pienemmältä. Luovien alojen sopimustekniikkaa osaavat mm. alan yhdistykset ja koulutetut IPR-agentit.
Yritys ei aina edes tunnista, mitä suojattavaa sillä on.	Luovien alojen yritykset tarvitsevat aineettomien oikeuksien (IPR) asiantuntijatukea paitsi teknisestä, myös sisällöllisestä näkökulmasta. Kaikkea aineetonta pääomaa ei voi suojata.

Arvot ja ansainta tuottavat joskus harmaita hiuksia

Haaste

Luovilla aloilla on aina mukana persoonan ja henkilökohtaisuuden taso. ”Sielunsa myymisen problematiikka” nousee usein esille.

Kauppaa tekee se, joka lähestyy asiakasta ongelman ratkaisemisen näkökulmasta – pelkkä oma intohimo ei myy.

Ratkaisu

» Taiteen ja luovuuden kentillä arvokysymykset ovat olennainen osa ajattelumaailmaa. Tästä ei kannata tehdä ongelmaa.

» Yrittäjäasenne ei ole aina sisäsyntyistä, eikä sitä välttämättä ole tähän saakka tuettu alan koulutuksessa. Muutos on kuitenkin viriämässä, ja kannattavat luovien alojen yritykset ovat sen paras käyntikortti.

Luovien alojen kehittäminen tarvitsee erityisosaajia

Luova yritys ei aina ole helppo kehitettävä

Haaste		Ratkaisu
Luovien alojen yrittäjät ovat usein yksinyrittäjiä, joiden kehittämisresurssit ovat hyvin rajalliset.	»	Kehittämisen voimaa ja resursseja voi hakea esimerkiksi tiimivalmennuksista. Myös verkkopalvelut tukevat saavutettavuutta.
Verkostojen ja luottamuksen rakentaminen on hidasta ja vaikeaa.	»	Verkostot ovat olennainen osa luovien alojen liiketoimintamalleja. Törmäyttämiset, yhteisvalmennukset ja mentoroinnit hyödyttävät alkuvaiheen yrityksiä. Kypsemmät yritykset tuntevat yleensä jo toimintakenttänsä.
Luova yrittäjä ei elä työllään.	»	Luovilla aloilla eri ansaintamuotojen ja ammattien yhdistelmät ovat erittäin tavallisia. Mm. kevytyrittäjissä valtava potentiaali, jota ei tavoiteta. Kevytyrittäjyydellä voi testata idean kantavuutta tai tarjota erityistä osaamista, joka ei riitä yritysideaksi.

Luoville aloille on erityis-rahoitusta

Haaste		Ratkaisu
Luovien alojen yritykset eivät välttämättä täytä kasvuyritysten rahoituskriteereitä, vaikka niillä olisi kasvupotentiaalia.	»	Luoville aloille on toimialaspesifejä rahoitus- ja kehittämisvälineitä. Julkisen rahoituksen rahoituskartta ja materiaalipankki kokoavat luovien alojen käyttöön sopivia rahoituksia.
Luovan alan yritys ei aina tunnista rahoituskanavaa itselle tai omalle markkinalle sopivaksi.	»	Luova yritys voi esimerkiksi olla sekä innovaatiosetelin käyttäjä että palveluntarjoaja.
Uudemmat rahoitusvälineet ovat hyviä mahdollisuuksia luoville aloille.	»	Joukkorahoituksen ja yksityisen rahoituksen valmennukset ovat avanneet tietä yksityiseen rahoitukseen.

Luovasta osaamisesta kasvua kaikille aloille

Haaste		Ratkaisu
Luovan osaamisen taloudellinen hyöty syntyy merkittäviltä osin muiden alojen rajapinnoilla. Muut alat eivät kuitenkaan tunnista, löydä tai arvosta luovien alojen palvelutarjontaa.	»	Yrityskehittäjät ovat keskeisessä asemassa tunnistamassa esimerkiksi muotoilun, lisensoinnin tai pelillistämisen tarpeita muiden toimialojen yrityksissä. Alojen yhteistyötä on tavoitteellisesti vahvistettu esimerkiksi meriteollisuuden ja pakkausteollisuuden piirissä.
Alojen välinen rajapinta ei ole helppo kummallekaan osapuolelle. Luovan osaamisen lisäarvo on osattava liittää oikeaan kontekstiin uskottavalla tavalla.	»	Luovien alojen yrittäjien pääsyä markkinoille tukevat erilaiset mahdollisuudet kohdata tilaajia. Sopimusmallit ja ostajan oppaat tukevat toimialojen ylittämistä.

Luovien alojen kehittämispalveluita on terävöitettävä

Haaste		Ratkaisu
Luoville aloille suunnattua palvelutarjontaa on suhteellisen vähän niin julkisissa kuin yksityisissäkin palveluissa. Yrityskehittäjiä ei näy alan tapahtumissa.	»	Luovien alojen kehittämispalveluiden saatavuutta on parannettava, jotta aineettoman tuotannon kasvu saadaan vauhtiin koko maassa. Yrityskehittäjien on jalkauduttava alan tapahtumiin.
Kehittäjien on vaikea pysyä perässä alan kehityksessä. Kehittäjät tarvitsisivat mahdollisuuden konsultoida luovien alojen erityiskysymysten taitajia.	»	Nopeasti kehittyvästä ja kasvavasta osaamisalasta on tarjolla koulutuksia ja tilaisuuksia. Esimerkiksi IPR-oikeuksien osaaminen hyödyttää myös muita toimialoja. Luovat alat tarvitsevat valtakunnallisen palveluketjun, joka yhdistää alueelliset ja paikalliset palvelut valtakunnallisiin Creative Business Finland -palveluihin.
Kaikkien luovien alojen erityisosaamisen löytyminen kaikkialta ei ole realistista.	»	Erityisosaamista on jaettava myös alueiden välillä. Jo nyt alueet ovat erikoistuneet esimerkiksi media-alan tai elämystalouden ekosysteemien kehittämiseen.

#OsaajienSuomi
#DelaKreativt

www.cifinland.fi

TAIDE-YLIOPISTO

Metropolia

XAMK Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu

Helsinki

LUCKAN

OULU

SEINÄJOKI

yle

Taiteen edistämiskeskus
Centrum för konstfrämjande
Arts Promotion Centre Finland

Opetus- ja kulttuuri-ministeriö

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Vipuvoimaa EU:lta 2014–2020